

FAVQULODDA VAZIYATDA BEMORNI DASTLABKI BAHOLASH

Atajanova Yulduzxon

*Marg'ilon Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi tibbiyot texnikumi
o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada favqulodda vaziyatda bemorni dastlabki baholash va uning qanday jarohat olganligini aniqlash taxlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Oksonlar, xlorgeksidin, plegma, skelet, qon, umurtqa, peroksid.*

Tez tibbiy yordam — inson hayoti hamda sog'lig'i uchun xavfli holatlar ro'y berganda kechasiyu kunduzi shifohonagacha ko'rsatiladigan tibbiy yordam turi va tizimi. Shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatish davlat xizmati ham voqea yuz bergan joyning o'zida, ham to'satdan paydo bo'lgan kasalliklar, surunkali kasalliklarning keskinlashishi, baxtsiz hodisalar, mayib bo'lishlar va zaxarlanishlar, homiladorlik va tug'ruq vaqtida murakkab ahvolga tushish ortida fuqarolarning yoki atrofda gilarining sog'lig'i yoki hayotiga xavf soluvchi holat yuz bergan vaziyatlarda statsionarga olib borishda katta yoshdagi va bolalar yoshidagi aholiga kunu tun tibbiy yordam ko'rsatishga mo'ljallangan.

Rivojlangan mamlakatlarda tez tibbiy yordam brigadasi tashrif buyurganda 80 foizdan ortiq holatda bemorlarga shoshilinch ravishda davo choralari ko'rish uchun shifoxonalarga yetkaziladi. O'zbekistonda esa bu ko'rsatkich 15-25 foizni tashkil etadi.

Aholiga tibbiy yordam ko'rsatish jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining eng muhim elementi hisoblanadi. Sog'liqni saqlash – ijtimoiy sohaning etakchi tarmoqlaridan biridir. Sog'liqni saqlashni rivojlantirish uchun jamiyatning sarf-xarajatlari nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy ahamiyatga ham ega. Sog'liqni saqlashning samaradorligi shundan iboratki, jamiyat ishlab chiqarish kuchlarining asosiy tarkibiy qismi bo'lgan inson sog'lig'ini himoya qilish va tiklash orqali kasallanishni kamaytirishga, mehnat unumdorligini oshirishga va mehnatga layoqatli davrni uzaytirishga yordam beradi. Bularning barchasi, o'z navbatida, mamlakat milliy daromadini ko'paytirish va xalq farovonligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shoshilinch tibbiy yordam – tibbiy xizmatlar iste'molchisi bilan bevosita aloqada bo'lgan aholi uchun birlamchi tibbiy yordamning eng muhim tarkibiy qismi sifatida bizga sovet sog'liqni saqlash tizimidan meros bo'lib qolgan eng muhim va doimiy qismidir.

Uni tashkil etish darajasi jamiyatning o'tkir kasalliklar, jarohatlar, zaharlanishlar va aholi hayoti va sog'lig'iga tahdid soladigan boshqa holatlardan yo'qotishlarini kamaytirishga bevosita ta'sir qiladi.

Ushbu yo'riqnoma O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 16-iyundagi "Aholiga tez tibbiy yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ283-qarori asosida O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirining 2022-yil 12-sentabrdagi №248 "Tez tibbiy yordam ko'rsatish klinik bayonnomalari va standartlarini tasdiqlash to'g'risida" gi buyrug'ida tasdiqlangan "Tez tibbiy Yordam xizmati brigadalari uchun milliy klinik bayonnomalar" asosida tayyorlandi. Ushbu yo'riqnoma tez tibbiy yordam bo'limlari shifokori

hamda feldsheri uchun mo'ljallangan bo'lib, qo'llanmada tez tibbiy Yordam xizmati brigadalari uchun turli vaziyatlardagi holatlarda birinchi yordam ko'rsatish ko'nikmalari to'liq yoritilgan.

Suyak sinishi — skeletning muayyan qismiga uning mustahkamligidan yuqori bo'lgan yuk tushishi natijasida suyak yaxlitligining to'liq yoki qisman buzilishi. Sinish jarohat tufayli, shuningdek suyak to'qimalarining mustahkamlik xususiyatlari o'zgarishi bilan kechadigan turli kasalliklar natijasida sodir bo'lishi mumkin.

Birinchi yordam ko'rsatadigan shaxs quyidagilarni amalga oshirishi mumkin: 1. Jabrlanuvchi ahvolining og'irligi va shikastlanish joyini aniqlashi. 2. Agar qon ketishi bo'lsa, uni to'xtatishi. 3. Jabrlanuvchini malakali tibbiy xodimlar kelguncha boshqa joyga ko'chirish mumkinligini baholashi. Umurtqa yoki bir nechta suyaklarning sinishida bemorni joyidan siljitish tavsiya etilmaydi.

Birinchi yordam vazifasi og'riqni kamaytirish, yarador kishi hotirjamligini ta'minlash va eng muhimi, sinish uchastkasini o'rab turgan yumshoq to'qimalarga (mushaklar, paylar) shikast yetkazmaslikdir. Jabrlanuvchini tinchlantirish, jarohat olganni tana qismini harakatsizlantirish kerak. O'rtacha statistik odamning qon tomirlari bo'ylab taxminan 4-5 litr qon aylanib yuradi. Agar qon tomirlarining devorlariga zarar yetsa, ulardan qon sizib chiqq boshlaydi. 2-2,5 litr qon yo'qotilishi inson uchun o'lim xavfini tug'diradi. Qon tomirlarida qon bosimining pasayishi insonning barcha hayotiy funktsiyalarini boshqarishda muhim rol o'ynaydigan miyaga kislorod yetkazib berishning buzilishiga olib keladi. Shuning uchun, har bir kishi zarurat tug'lsa, qon ketishida birinchi yordam ko'rsatishni bilishi kerak. Qon ketganda birinchi yordam haqida qisqacha ma'lumot: Agar qon ketishi og'ir bo'lsa, jarohat olgan odamni yotqizib, oyoqlarini ko'tarish kerak. Qonni vaqtincha to'xtatish uchun shikastlangan tomirni qisish yoki qo'l-oyoqni kuchli bukish yoki jigut qo'yish mumkin. Darhol shoshilinch yordamni chaqirish. Jarohatga tegish, yuvish, undan yot jismlarni olib tashlash mumkin emas. Agar jarohat yuzasi ifloslangan bo'lsa, uning chetlari jarohatdan tashqariga yo'nalishda tozalanishi kerak; jarohat atrofiga yod, xlorgeksidin, vodorod peroksidi kabi antiseptik surtilishi darkor; yod jarohatga tushmasligi kerak.

Arterial qon ketishda birinchi yordam. Qonni vaqtincha to'xtatish uchun jarohatlangan arteriyani darhol uning yonidan o'tadigan suyakka bosish kerak. Arteriyalarni bosish usullari: 1. Uyqu arteriyasi — kaftni jabrlanuvchi bo'ynining orqa qismiga qo'yib, boshqa qo'l barmoqlari bilan arteriya ustiga bosish. 2. Yelka arteriyasi osonlikcha aniqlanadi, uni yelka suyagiga bosish kerak. 3. O'mrov osti arteriyasidan qonni to'xtatish qiyin. Buning uchun jabrlanuvchining qo'lini orqaga olib, o'mrov ortida joylashgan arteriyani birinchi qovurg'aga bosish kerak. 4. Qo'litiq osti arteriyasini barmoqlar bilan qattiq bilan bosish kerak, chunki u chuqur joylashgan bo'ladi.

Elektr toki urishi bilan bog'liq baxtsiz hodisalarning deyarli yarmi o'lim bilan tugaydi. Shuning uchun, kimnidir elektr toki urgan bo'lsa, qanday yordam ko'rsatilishi kerakligini bilish muhimdir. Buning uchun hodisa sodir bo'lgan joy siz uchun xavfsiz ekanligiga va jabrlanuvchi elektr toki bilan aloqada emasligiga ishonch hosil qiling. Agar jabrlanuvchi tok bilan aloqada bo'lsa va siz uni qanday o'chirishni bilmasangiz, unga yaqinlashmang, darhol tez yordam xizmatini chaqiring! Agar joy va jabrlanuvchi siz uchun xavfli bo'lmasa,

jabrlanuvchining hushi va nafas olishini tekshiring. Agar ong va nafas olish mavjud bo'lsa, uning kuyish va yiqilishdan olgan jarohatlarini tekshiring. Jabrlanuvchi hushida bo'lsa va ko'rinadigan jarohatlar bo'lmasa ham, tez yordam chaqiring. Tekshirish paytida jabrlanuvchida aniqlangan holatga qarab birinchi yordam ko'rsating.

Elektr toki urishiga bir qancha omillar sabab bo'lishi mumkin, jumladan: 1. Chaqmoq urishi.

2. Tutashgan elektr uzatish liniyalari bilan aloqa qilish. 3. Barmoqlar yoki narsalarni elektr rozetkaga qo'yish. 4. Nosoz yoki eskirgan elektr simlari yoki jihozlariga tegish. 5. Haddan tashqari ko'p yuklangan elektr rozetkalariga teginish.

Ko'pincha chaqishlar issiq oylarda, odamlar ilonlarning tabiiy muhitiga kirganda yoki ilonni tutish paytida paydo bo'ladi. Zaharli ilonning kamida bitta turini AQShning har bir shtatida topish mumkin, Alyaskadan va Gavayidan tashqari. Ammo nafaqat AQShda. Albatta, Yevropa, Janubiy Amerika, Osiyo, Avstraliya va Afrikada. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining hisob-kitoblariga ko'ra, har yili dunyo miqyosida 20,000 dan 94,000 kishigacha bo'lgan ilon chaqishi sodir bo'ladi.

Birinchi javob beruvchilar uchun - Ilon chaqishi bo'lsa, bemorni xotirjam tuting va uning umumiy harakatlarini cheklang. Nafas olish, qon aylanishini, asab tizimining nogironligini, ta'sir qilish va atrof-muhitni nazorat qiling va darhol davolanishni boshlang. Uning hayotiy belgilarini qayta-qayta oling va tanasini issiq tuting. Tishlangan a'zolarida zargarlik buyumlari yoki narsalarni olib tashlashni ham unutmang. Barcha alomatlariga e'tibor qaratish: agar bemorda og'riq, uyqusizlik, paresteziya, nafas qisilishi, ko'ngil aynishi, qusish, bosh aylanishi, shish, eritema, hushidan ketish, nafas qisilishi, yutish qiyinligi, chalkashlik, gipotenziya, gemoptizi, burundan qon ketish, taxikardiya, diareya, soqchilik yoki haroratning ko'tarilishi. Uning biror narsaga allergiyasi bormi? Shunday qilib, ilon chaqishi uchun allergik reaksiyalarni davolash mahalliy protokol.

Qo'l kuyishi juda keng tarqalgan. Kuyish ko'pincha odatiy uy yumushlarini bajarayotganda sodir bo'ladi. Bu kir yuvish, ovqat tayyorlash yoki kiyimlarni dazmollash bo'lishi mumkin. Eng muhimi — qo'l kuyganda dastlabki soniyalarda nima qilish kerakligini bilish. Kuyishda birinchi yordam usullari asosan uning sababiga bog'liq.

Qaynoq suv bilan kuyishda tez yordam kelishigacha quyidagilarni qilishingiz kerak:

1. Jarohatni sovutish va zarar yetkazuvchi omilni yanada chuqurroq kirishiga yo'l qo'ymaslik uchun kamida 10 daqiqa sovuq suv ostida yuvish;
2. Sovuq qo'yish;
3. Terini vodorod peroksidi yoki Xlorgeksidin bilan yuvish;
4. Tiklanish uchun Pantenol yoki boshqa aerozolni qo'llash;
5. Og'riq sindromini bartaraf qilish maqsadida og'riq qoldiruvchi qabul qilish mumkin;
6. Qo'lning kuygan joyini quruq bog'lam bilan yopish.

Kuyish turlari. Birinchi yordam ko'rsatish bevosita kishining qancha shikastlanganligi va kuyish maydoniga bog'liq. Kuyish sababini, ya'ni shikastlanishning turini bilish ham muhimdir. Termik kuyish issiq predmetga tegish oqibatida yuzaga keladi (odatda dazmol, gaz plitasi va hokazolarga), shuningdek qizib turgan moy yoki qaynoq suv tegishida ham. Kimyoviy kuyish qo'l terisiga konsentratsiyalangan kislotaga, ishqor yoki boshqa agressiv modda sachrashida yuzaga keladi. Terining katta qismini sovuq urib, butun organizm sezilarli

yaхlaganda, jarohatlangan kishiga issiq vanna (370S dan yuqori bo‘lmagan) qabul qilish tavsiya etiladi. Bunda bir vaqtda uni massaj va butun tanasini ishqalash kerak. Bu vaqtda jarohatlangan kishiga issiq choy yoki kofe ichirish mumkin.

Tananing sovuq urgan yuzasini xona haroratidagi suvga to‘ldirilgan tog‘ora yoki satilga tushirish va suvni haroratini asta-sekin 370S ga yetkazish kerak. Ikkinchi, to‘rtinchi darajali sovuq urganda shikastlangan teri mikroblarni o‘ldiradigan material bilan bog‘lab, jarohatlangan kishini davolash muasasasiga olib borish mumkin lozim. Og‘ir xollatlarda, agar shikastlangan kishida hayot alomati ko‘zga ko‘rinmasa, sun‘iy nafas berish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Y.Allayorov, Y.Tojiboyev «Favqulodda vaziyatlarda tez tibbiy yordam assoslari» Toshkent-2015 y.
2. O.Qudratov, T. G`aniev «Favqulodda vaziyatlarda fuqaro muhofazasi». Toshkent-2015 y.
3. M.Tojiev, I.Ne'matov, M.Ilhomov «Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi» Toshkent-2012 y.